

SZACUNEK
POMOC
ŻYCIE
WSPÓŁCZUCIE
ŻYCZLIWOŚĆ
SERDECZNOŚĆ
WSPARCIE
PRZYJAŹŃ
TOLERANCJA
ZAINTERESOWANIE
EMPATIA
SPOKÓJ

SZCZĘŚCIE
UWAGA
ZADOWOLENIE
RADOŚĆ
RÓWNOWAGA
DOBROSTAN
MIŁOŚĆ
INTUICJA
PERSPEKTYWY
SOLIDARNOŚĆ
ZROZUMIENIE
OPIEKA

BRUNON HOŁYST
SUICYDOLOGIA

WYDANIE 3

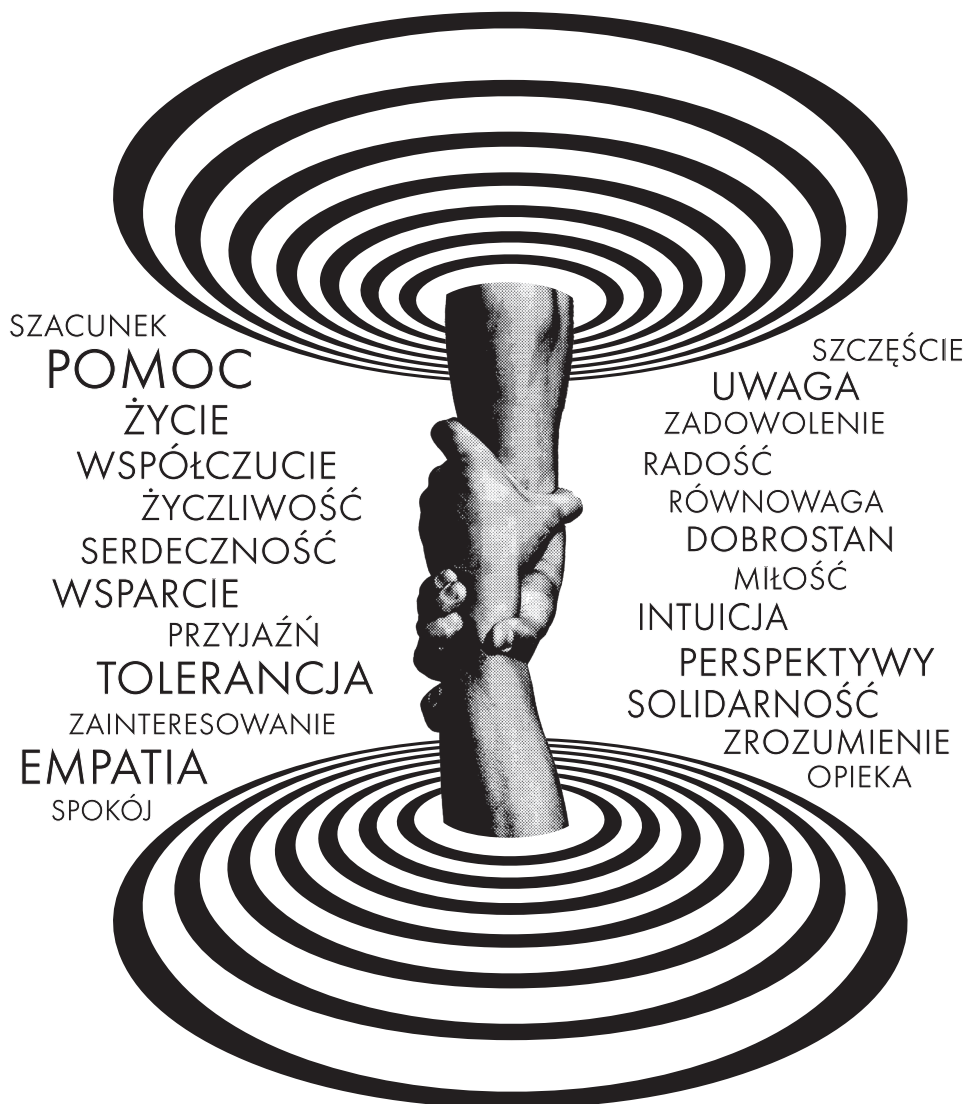

Wolters Kluwer

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

SUICYDOLOGIA

SZACUNEK
POMOC
ŻYCIE
WSPÓŁCZUCIE
ŻYCZLIWOŚĆ
SERDECZNOŚĆ
WSPARCIE
PRZYJAŹŃ
TOLERANCJA
ZAINTERESOWANIE
EMPATIA
SPOKÓJ

SZCZĘŚCIE
UWAGA
ZADOWOLENIE
RADOŚĆ
RÓWNOWAGA
DOBROSTAN
MIŁOŚĆ
INTUICJA
PERSPEKTYWY
SOLIDARNOŚĆ
ZROZUMIENIE
OPIEKA

BRUNON HOŁYST
SUICYDOLOGIA

WYDANIE 3
WARSZAWA 2024

Wolters Kluwer

Konsultacja medyczna rozdziałów
XXXII, XXXIII, XLVII, LVI
Prof. dr hab. n. med. Andrzej Szawłowski

Tłumaczenie spisu treści
Roman Wojtasz

Wydawca
Klaudia Szawłowska

Redaktor prowadzący
Joanna Ołówek

Opracowanie redakcyjne
Joanna Ośka

Projekt graficzny okładki
Łukasz Różyński

prawolubni[♥]

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujmy prawo i własność
Więcej na www.legalnakultura.pl
Polska Izba Książki

© Copyright by Brunon Hołyst, 2024

ISBN 978-83-8358-164-4
3. wydanie

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. +48 728 313 462
e-mail: PL-ksiazki@wolterskluwer.com

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

*Samobójstwo umyka spod kontroli rozumu.
Wybór śmierci samobójczej jest kontrowersyjny.
Życie w określonych warunkach nabiera destrukcyjnego
wymiaru. Ludzie nie chcą umierać, ale kontynuowanie życia
w sytuacjach kryzysowych przekracza ich możliwości psychiczne.*

Brunon Hołyst

*W zapobieganiu zachowaniom suicydalnym nie zawsze
osiągamy pożądany wynik. Ratując w zasadzie tylko ciało,
nie przywracamy woli życia. Trudno jest jednak zapobiegać
„śmierci” duszy; a więc chęci do ziemskiej egzystencji.
Na każdym człowieku ciąży moralny obowiązek ratowania tych,
na których spadały ciężary nie do udźwignięcia.*

Brunon Hołyst

Spis treści

TABLE OF CONTENTS	15
WPROWADZENIE	23
Część pierwsza	
ZAGADNIENIA WSTĘPNE	
Rozdział I. CELE I ZADANIA SUICYDOLOGII	33
1. Instytucjonalizacja i profesjonalizacja nauki	33
2. Poznawcze i praktyczne zadania nauki	38
3. Przesłanki uzasadniające powołanie nowej dyscypliny naukowej – suicydologii	44
4. Teoretyczne aspekty suicydologii	47
5. Opis i charakterystyka zjawiska samobójstwa	60
6. Wyjaśnianie uwarunkowań zamachów samobójczych	62
7. Profilaktyka samobójstw	64
Rozdział II. POJĘCIE SAMOBÓJSTWA	80
Rozdział III. RYZYKO SAMOBÓJSTWA	103
1. Populacja o podwyższonym ryzyku samobójstwa	103
2. Etiologia ryzyka zachowań suicydalnych	105
3. Ryzyko zachowań suicydalnych	118
4. Skale pośrednio oceniające ryzyko samobójstwa	121
5. Identyfikacja współczynników ryzyka	127
Rozdział IV. STOSUNEK RELIGII DO SAMOBÓJSTWA	132
1. Uwagi wprowadzające	132
2. Samobójstwo w świętych księgach żydowskich	135
3. Chrześcijaństwo a samobójstwo	137
4. Samobójstwo a islam	145
5. Buddyjskie spojrzenie na samobójstwo	146
6. Hinduizm i samobójstwa w Indiach	150
7. Shintoizm a samobójstwa w Japonii	154
8. Poglądy konfucjanizmu na samobójstwo	156
Rozdział V. PROBLEM SAMOBÓJSTWA W POGLĄDACH FILOZOFÓW	159
Rozdział VI. SAMOBÓJSTWO W UJĘCIU EKONOMICZNYM	190
Rozdział VII. SAMOBÓJSTWO A PRAWO	204
1. Rys historyczny ustawodawstwa	204
2. Prawne aspekty samobójstwa w Kodeksie karnym i Kodeksie cywilnym	209
3. Problematyka samobójstwa w ustawodawstwie niektórych państw	213
4. Samobójstwa z pomocą	217

Rozdział VIII. SAMOBÓJSTWO JAKO PROBLEM KRYMINOLOGICZNY	231
Literatura uzupełniająca do części pierwszej	237
Część druga	
METODOLOGIA BADAŃ SUICYDOLOGICZNYCH	
Rozdział IX. CELE I KIERUNKI BADAŃ SUICYDOLOGICZNYCH	247
1. Identyfikacja trendów, wahań okresowych i cykli nasileń zamachów samobójczych	247
2. Gromadzenie i klasyfikacja danych na tematy specyficzne i peryferyjne problematyki samobójstw	250
3. Badania opinii publicznej w zakresie problematyki samobójstw	256
4. Aktualna tematyka suicydologiczna badań opinii publicznej w Polsce	257
5. Badania adekwatności antysuicydalnych przedsięwzięć profilaktycznych	263
6. Badania losów niedoszłych samobójców	266
Rozdział X. DOBÓR JEDNOSTEK BADANIA	268
1. Techniki substytucji wylosowanych jednostek niedostępnych	268
2. Randomizacja prób dla wielozmiennych projektów badań	270
3. Wielkość prób adekwatna wobec postulowanej wiarygodności i dokładności wyników badania	271
4. Zagadnienia jednorodności próby	274
Rozdział XI. KONSTRUKCJA NARZĘDZI BADAWCZYCH	275
1. Wywiady i ich specyfika w zakresie suicydologii	275
2. Kwestionariusze	278
Rozdział XII. ANALIZA UZYSKANYCH DANYCH	283
1. Statystyki opisowe i metody ich tworzenia	283
2. Szacowanie parametrów statystycznych – wnioski generalizujące	293
3. Zasady statystycznej weryfikacji hipotez	296
4. Wybrane typy hipotez statystycznych i zarys metod ich weryfikacji	300
5. Komputerowa analiza statystyczna	306
6. Analiza wariancji	308
7. Regresja wielokrotna	318
8. Analiza dyskryminacyjna	320
9. Korelacje kanoniczne	322
10. Analiza czynnikowa	325
11. Analiza trendów – zmienności w czasie	326
12. Dane jakościowe i ich analiza	328
13. Regresja logistyczna	328
14. Analiza log-liniowa	331
Rozdział XIII. WYRÓWNYWANIE WYKŁADNICZE W ANALIZIE SZEREGÓW CZASOWYCH – ZARYS METODY	335
Rozdział XIV. DANE ŹRÓDŁOWE I ICH WYKORZYSTANIE	339
1. Źródła danych o tematyce suicydologicznej	339
2. Typy publikowanych danych statystycznych	341
Literatura uzupełniająca do części drugiej	345
Część trzecia	
SAMOBÓJSTWA W POLSCE I W NIEKTÓRYCH PAŃSTWACH	
Rozdział XV. ŹRÓDŁA INFORMACJI O SAMOBÓJSTWIE	351
Rozdział XVI. SAMOBÓJSTWA W POLSCE	359
1. Uwagi wprowadzające	359
2. Płeć	363
3. Wiek	366
4. Województwo	369

5. Stan cywilny	375
6. Wykształcenie	378
7. Źródło utrzymania	378
8. Dzień tygodnia	381
9. Miejsce	385
10. Sposoby popełniania samobójstw	385
11. Przyczyny	387
12. Pandemia COVID-19	388
Rozdział XVII. SAMOBÓJSTWA WEDŁUG STATYSTYKI WHO	391
1. Uwagi wprowadzające	391
2. Współczynniki samobójstw	391
3. Nasilenie samobójstw w wybranych krajach pod względem płci i wieku	397
4. Wnioski z danych	404
Literatura uzupełniająca do części trzeciej	406
Część czwarta	
ETIOLOGIA ZACHOWAŃ SUICYDALNYCH	
Rozdział XVIII. SAMOBÓJSTWA KOBIET	413
Rozdział XIX. MODEL MOTYWACJI ZACHOWAŃ SAMOBÓJCZYCH	421
Rozdział XX. KONCEPCJA BRUNONA HOŁYSTA W ZAKRESIE ETIOLOGII ZACHOWAŃ SUICYDALNYCH	437
1. Suicydogenne układy sytuacyjne (SUS)	437
2. Klasyfikacja osobniczych skłonności samobójczych (OSS)	438
3. Częstość suicydogennej koincydencji SUS i OSS	441
4. Uwarunkowania zachowań suicydalnych w skali makro	442
5. Wpływ płci, wieku, wykształcenia i sytuacji rodzinnej na zakres postaw suicydalnych	446
6. Selekcja jednostek o osobniczych skłonnościach samobójczych (OSS)	453
7. Dobór prób reprezentujących populację jednostek z OSS	456
Rozdział XXI. OBYCZAJOWE I KULTUROWE UZASADNIENIE SAMOBÓJSTWA	458
1. Obyczaje a samobójstwo	458
2. Teorie kulturowe samobójstwa	465
3. Wpływ kultury na zachowania suicydalne	468
4. Samobójstwo w kulturze	474
Rozdział XXII. SAMOBÓJSTWO JAKO WYRAZ PROTESTU POLITYCZNEGO	490
Rozdział XXIII. SOCJOLOGICZNA INTERPRETACJA ZJAWISKA SAMOBÓJSTWA	504
Rozdział XXIV. ROLA RODZINY W GENEZIE SAMOBÓJSTW	519
Rozdział XXV. ZAINTERESOWANIA PSYCHIATRII SAMOBÓJSTWEM	528
Rozdział XXVI. PSYCHOLOGICZNE PODEJŚCIE DO ZAGADNIENIA SAMOBÓJSTWA	554
1. System wartości a kryteria zachowania	554
2. Teorie psychologiczne zachowań samobójczych	556
3. Pamięć autobiograficzna jako cel oddziaływań terapeutycznych na osoby zagrożone samobójstwem	579
4. Intruzyjne wspomnienia w etiologii zamachów samobójczych	581
Rozdział XXVII. PSYCHOANALITYCZNE TEORIE SAMOBÓJSTWA	585
Rozdział XXVIII. SUICYDOGENNE IMPLIKACJE ZESPOŁU STRESU POURAZOWEGO	598
Rozdział XXIX. ZACHOWANIA SUICYDALNE DZIECI I MŁODZIEŻY	616
1. Uwagi wprowadzające	616
2. Przebieg dorastania	624
3. Wpływ sytuacji rodzinnej na decyzje samobójcze	627
4. Suicydogenne problemy szkoły	628

5. Stresogenność środowiska rówieśniczego	636
6. Poczucie bezsensowności życia i winy	636
7. Stosunek do śmierci	638
8. Analiza osobowości suicydentów	638
Rozdział XXX. ZACHOWANIA SUICYDALNE OSÓB W OKRESIE DOROSŁOŚCI	644
Rozdział XXXI. ETIOLOGIA SAMOBÓJSTW OSÓB STARSZYCH	656
1. Wymiar samobójstw seniorów	656
2. Ogólna ocena uwarunkowań zachowań suicydalnych	659
3. Negatywne skutki samotności	668
4. Niski poziom zadowolenia z życia	673
Rozdział XXXII. BIOLOGICZNE UWARUNKOWANIA SAMOBÓJSTW	679
Rozdział XXXIII. CHOROBY PRZEWLEKŁE A SAMOBÓJSTWO	709
1. Uwagi wprowadzające	709
2. Nowotwory	711
3. Stwardnienie rozsiane	714
4. Padaczka	717
5. Urazy i udar mózgu	718
6. Uszkodzenia rdzenia kręgowego	718
7. Zaburzenia autoimmunologiczne	720
8. Choroby nerek	721
9. Cukrzyca (<i>diabetes mellitus</i>)	721
10. Wrzód trawienny	723
11. Zaburzenia serca	723
12. Astma i przewlekła obturacyjna choroba płuc	723
13. Choroby jelit	724
14. Przeszczepy wątroby	724
15. Choroby nieuleczalne	724
16. AIDS	725
17. Choroba Parkinsona	726
18. Migrena	727
19. Szum w uszach	727
20. Niepełnosprawność intelektualna	727
Rozdział XXXIV. TERRORYŚCI-SAMOBÓJCY	729
Rozdział XXXV. MECHANIZMY ZBIOROWYCH SAMOBÓJSTW CZŁONKÓW SEKT	738
Rozdział XXXVI. BEZROBOCIE A SAMOBÓJSTWA	750
Rozdział XXXVII. SUICYDOGENNE ASPEKTY BEZDOMNOŚCI	759
Rozdział XXXVIII. SUICYDOGENNE ASPEKTY SAMOTNOŚCI	766
Rozdział XXXIX. SAMOBÓJSTWA POLICJANTÓW	776
1. Zakres zjawiska samobójstwa policjantów	776
2. Stres w pracy policji jako czynnik suicydogenny	779
Rozdział XL. SAMOBÓJSTWA WIĘŹNIÓW W ZAKŁADACH KARNYCH	790
1. Samobójstwa w polskich zakładach karnych	790
2. Samobójstwa w zakładach karnych w innych krajach	793
Rozdział XLI. ANALIZA ETIOLOGII ZACHOWAŃ SUICYDALNYCH NA PODSTAWIE NOTATEK SAMOBÓJCÓW	795
Literatura uzupełniająca do części czwartej	822

Część piąta

KRYMINALISTYCZNA PROBLEMATYKA SUICYDOLOGII

Rozdział XLII. MEDYCZNE ŹRÓDŁA INFORMACJI O SAMOBÓJSTWIE	841
Rozdział XLIII. OGÓLNA METODYKA POSTĘPOWANIA W PRZYPADKACH ZNALEZIENIA ZWŁOK	851
Rozdział XLIV. SPOSOBY ZAMACHU SAMOBÓJCZEGO	863
1. Uwagi historyczne	863
2. Pojęcia wyjściowe	864
3. Trafność diagnozowania „zewnętrznej” przyczyny samobójstwa	866
4. Schemat informacji o cechach i stanach sprawcy zamachu	868
5. Stopień naruszenia integralności cielesnej	874
6. Sposób popełnienia zamachu a płeć sprawcy	876
Rozdział XLV. POWIESZENIE	878
Rozdział XLVI. ZADZIERZGNIĘCIE	889
Rozdział XLVII. SAMOBÓJCZE OTRUCIE	894
Rozdział XLVIII. SAMOBÓJSTWA DOKONANE ZA POMOCĄ BRONI PALNEJ	903
Rozdział XLIX. SAMOBÓJSTWO SPOWODOWANE RANAMI CIĘTYMI, KŁĘTYMI LUB RĄBANYMAMI	911
Rozdział L. SAMOBÓJCZE OBRAŻENIA GŁOWY	917
Rozdział LI. SAMOBÓJSTWO PRZEZ UTONIĘCIE	919
Rozdział LII. SKOK Z WYSOKOŚCI	929
Rozdział LIII. SAMOBÓJSTWO PRZEZ PORĄŻENIE PRĄDEM ELEKTRYCZNYM	935
Rozdział LIV. SAMOSPALENIE	941
Rozdział LV. SAMOBÓJSTWA W RUCHU DROGOWYM	945
Rozdział LVI. PRÓBA SAMOBÓJSTWA ZA POMOCĄ GAZÓW SPALINOWYCH	953
Rozdział LVII. SAMOBÓJSTWO ZŁOŻONE	957
Rozdział LVIII. SAMOBÓJSTWA ZE SPROWOKOWANYM UDZIAŁEM POLICJANTA	962
Rozdział LIX. NIEZWYKŁE PRZYPADKI SAMOBÓJSTW	978
Literatura uzupełniająca do części piątej	989

Część szósta

PROGRAM POMOCY OSOBOM PO USIŁOWANIU SAMOBÓJSTWA

Rozdział LX. OGÓLNE ZASADY POSTĘPOWANIA Z OSOBAMI PO USIŁOWANIU SAMOBÓJSTWA	993
Rozdział LXI. KRYZYSY W ŻYCIU CZŁOWIEKA A ZACHOWANIA SUICYDALNE	1012
Rozdział LXII. INSTYTUCJONALNE FORMY POMOCY W FAZIE KRYZYSU	1029
Rozdział LXIII. RATOWANIE WOLI ŻYCIA	1045
Rozdział LXIV. PSYCHOTERAPIA C.R. ROGERSA	1051
Rozdział LXV. TERAPIA STRATEGICZNA M.H. ERICKSONA	1060
Rozdział LXVI. LOGOTERAPIA V.E. FRANKLA	1066
Rozdział LXVII. PSYCHOTERAPIA PRZEZ ROZWÓJ K. DĄBROWSKIEGO	1070

Rozdział LXVIII. KSZTAŁTOWANIE I ROZWIJANIE ZAINTERESOWAŃ JAKO METODA PSYCHOKOREKCJI	1080
Rozdział LXIX. PROBLEM PONAWIANYCH ZAMACHÓW SAMOBÓJCZYCH	1084
Rozdział LXX. POSTĘPOWANIE ZAPOBIEGAWCZO-LECZNICZE WOBEC DZIECI I MŁODZIEŻY PRZEJAWIAJĄCYCH TENDENCJE SAMOBÓJCZE LUB PODEJMUJĄCYCH PRÓBY SAMOBÓJCZE	1090
Rozdział LXXI. POMOC PO SAMOBÓJSTWIE OSOBY BLISKIEJ	1100
1. Reakcja żaloby	1100
2. Żaloba jako zadanie	1104
3. Mechanizmy obronne	1105
4. Etapy i fazy żaloby	1107
5. Patologie reakcji żaloby	1110
6. Grupy wsparcia	1116
7. Internet w okresie żaloby	1118
Rozdział LXXII. POMOC PSYCHOLOGICZNA PO SAMOBÓJCZEJ ŚMIERCI UCZNIÓW ...	1122
Literatura uzupełniająca do części szóstej	1127
Część siódma	
SYSTEMY ZAPOBIEGANIA ZAMACHOM SAMOBÓJCZYM	
Rozdział LXXIII. O POTRZEBIE ZAPOBIEGANIA SAMOBÓJSTWOM	1133
Rozdział LXXIV. UJEMNE SKUTKI ZACHOWAŃ AUTODESTRUKCYJNYCH JAKO PRZESŁANKA DZIAŁAŃ PROFILAKTYCZNYCH	1138
Rozdział LXXV. PROGRAMOWANIE PROFILAKTYKI A MOTYWY I WARUNKI ZACHOWAŃ SUICYDALNYCH	1144
Rozdział LXXVI. STRATEGIE ZAPOBIEGANIA SAMOBÓJSTWOM	1162
1. Ogólna problematyka strategii	1162
2. Ocena różnych rodzajów strategii	1168
Rozdział LXXVII. ORGANIZACJE I STOWARZYSZENIA ZAPOBIEGAJĄCE SAMOBÓJSTWOM	1199
1. Uwagi wprowadzające	1199
2. Światowa Organizacja Zdrowia (The World Health Organization – WHO)	1199
3. Międzynarodowe Stowarzyszenie Zapobiegania Samobójstwom (International Association for Suicide Prevention, IASP)	1206
4. Światowe Stowarzyszenie Psychiatryczne – Sekcja Suicydologii (The World Psychiatric Association – WPA, Section of Suicidology)	1213
5. Europejskie Stowarzyszenie Psychiatryczne – Sekcja Suicydologii i Zapobiegania Samobójstwom (The European Psychiatric Association – WPA, Section of Suicidology and Suicide Prevention)	1215
6. Sieć Zapobiegania Samobójstwom Europejskiego Kolegium Neuropsychofarmakologii (The Suicide Prevention Network of the European College of Neuropsychopharmacology – ECNP)	1217
7. Amerykańskie Stowarzyszenie Suicydologiczne (American Association of Suicidology, AAS)	1219
8. Amerykańska Fundacja Zapobiegania Samobójstwom (The American Foundation for Suicide Prevention, AFSP)	1223
9. Międzynarodowa Akademia Badań Naukowych w Zakresie Samobójstw (The International Academy of Suicidal Research – IASR)	1226
10. Europejski Sojusz Przeciwko Depresji (European Alliance Against Depression, EAAD)	1228
11. Międzynarodowe Zapobieganie Samobójstwom (Suicide Prevention International, SPI) ...	1228
12. Polskie Towarzystwo Suicydologiczne	1230
13. Sekcja Naukowa Suicydologii Polskiej Polskiego Towarzystwa Psychiatrycznego	1233

Rozdział LXXVIII. PROFILAKTYCZNY PROGRAM MIĘDZYNARODOWEGO STOWARZYSZENIA ZAPOBIEGANIA SAMOBÓJSTWOM	1235
Rozdział LXXIX. ŚWIATOWY DZIEŃ ZAPOBIEGANIA SAMOBÓJSTWOM – 10 WRZEŚNIA	1241
1. Zachowania suicydalne: zakres problemu	1241
2. Zachowania suicydalne: dalsze czynności profilaktyczne	1243
Rozdział LXXX. WOLONTARIAT W ZAPOBIEGANIU SAMOBÓJSTWOM	1249
1. Organizacje wolontariuszy	1249
2. Charakterystyka organizacji wolontariuszy	1253
Rozdział LXXXI. PRASA I TELEWIZJA W ZAPOBIEGANIU SAMOBÓJSTWOM	1259
Rozdział LXXXII. INTERNET W ZAPOBIEGANIU SAMOBÓJSTWOM	1279
Rozdział LXXXIII. RELIGIA W ZAPOBIEGANIU SAMOBÓJSTWOM	1304
Rozdział LXXXIV. ROLA HIGIENY PSYCHICZNEJ W ZAPOBIEGANIU AGRESJI	1311
Rozdział LXXXV. PSYCHOPROFILAKTYKA SUICYDOLOGICZNA U OSÓB W WIEKU PODESZŁYM	1325
Rozdział LXXXVI. ZAPOBIEGANIE SAMOBÓJSTWOM W SZKOŁACH	1336
1. Uniwersalne interwencje w przypadkach samobójstw uczniów	1336
2. Programy antysuicydalne w amerykańskich szkołach	1339
Rozdział LXXXVII. ZAPOBIEGANIE SAMOBÓJSTWOM POLICJANTÓW	1347
Rozdział LXXXVIII. ZAPOBIEGANIE SAMOBÓJSTWOM WIĘŹNIÓW	1350
Rozdział LXXXIX. KRYMINALISTYCZNE METODY ZAPOBIEGANIA SAMOBÓJSTWOM ...	1364
Literatura uzupełniająca do części siódmej	1369

WPROWADZENIE

O życiu i śmierci powiedziano najwięcej i dlatego ciągle trzeba zaczynać od początku. Czym właściwie jest życie?

Idealny ład to bezruch, a więc i brak życia. Czysty chaos to brak zdolności do czegośkolwiek, a więc i do istnienia. Życie jest po prostu bezustanną walką porządku z chaosem.

Metody, techniki i narzędzia usuwania wielu zakłóceń przekazywane są w znacznej mierze genetycznie. Organizm wie niejako od urodzenia, jak dbać o utrzymanie porządku we własnym domu. Przywracanie harmonii wymaga jednak energii. Jej wydatek ponad pewien poziom staje się dla organizmu wysiłkiem, a wysiłek – po przekroczeniu pewnych granic – cierpieniem. Jeśli zakłócenia są przypadkowe, a są, to i cierpienia muszą być losowe. Mimo możliwości odnawiania zasób energii w organizmie jest ograniczony, cierpienie musi więc mieć swe granice. Zakłócenia natomiast mogą spotykać ludzi bez końca i wtedy właśnie nie starcza energii, braknie sił do walki z losem, ustaje zdolność przywracania biologicznego porządku. Nić życia pęka pod ciężarem zakłóceń-przeciwności, a właściwie rozrywają się dwa – splecione ze sobą w tajemniczy warkocz istnienia – wątki życia: *physis* i *psyche*.

Żywą materię mogą bezpośrednio zniszczyć zakłócenia przybierające bądź postać drapieżnych mikroustrojów, bądź kosmicznych katastrof, a najczęściej – postać tego, co jawi się między tymi drastycznymi krańcami. Pęka wtedy fizjologiczny rdzeń – surowiec życia. Duch słabnie zaś wtedy, gdy świat burzy w człowieku architekturę wyobraźni o bliźnim, a w mroku cierpienia chwieją się fundamenty oczekiwań na czyjeś współzucie, na dłoń gotową do wsparcia, na świadectwo ideału społecznego bytowania.

W zdrowym ciele zdrowy duch – to życie wymarzone. W chorym ciele chory duch to widmo najgorszej ze śmierci. Większość ludzi umiera w wyniku utraty energii fizjologicznej, zachowując do końca wolę życia. Zabójcą staje się tu somatyczna niewydolność, wypadek czy po prostu bezwzględny w uśmiercaniu czas. Ciało zabić mogą inni. Wtedy odchodzi z tego świata i dusza. Na niektórych z nas spada tak dużo przeciwności losu, że w fizjologicznie pulsującym ciele ginie sama chęć życia. Wówczas zdarza się chęć uwolnienia duszy. Duszę z ciała możemy uwolnić tylko my sami, a wtedy ginie też nasze ciało. Gdy zabijamy w sobie ciało, jest to poświęcenie, a nie samobójstwo. Można chcieć żyć i dać się zabić, i odebrać sobie życie, ponieważ ciało nie dla wszystkich jest darem bezcennym. Są wartości cenniejsze. Darem bezcennym dla wszystkich pozostaje dusza (Faust potwierdza tylko tę regułę). Duszy się nie poświęca, duszę zabiera się z sobą, gdy

świat staje się bez wartości. Samobójstwo jest zawsze zamachem na duszę, przy czym dla „szkiełka i oka” widoczne pozostaje samo tylko ugodzenie w cielesną powłokę, bo przecież inaczej uwolnić duszy nie można.

Nie ma większej różnicy w przywracaniu sprawności ciała ofiary samochodowego wypadku czy samobójczego rzucenia się pod koła pojazdu, nie ma różnicy w ratowaniu ciała ofiary zatrucia pokarmowego czy samobójczego przedawkowania leków. Ciało reaguje na wszelkie zakłócenia mechaniczne, bez względu na ich „motywacyjne” źródło. Uratować życie to uratować ciało, uratować człowieka to uratować chęć życia. Gdy o tym zapominamy, ratowanie życia staje się ratowaniem duchowo „odmóżdżonej” fizjologicznej maszyny.

Powszechnie sądzi się, że ratowanie życia jest moralnym nakazem. Czy jednak wolno nam ratować ciało, jeżeli nie potrafimy ratować ducha?

Ciągle rośnie zdolność przywracania tej jednej, tylko cielesnej, fizjologicznej, strony życia, która bez drugiej, duchowej, nie jest nawet namiastką prawdziwie ludzkiego istnienia. Ciało może istnieć bez ducha. Duch nie może istnieć na tym świecie bez ciała. Ratując tylko ciało, nie przywracamy woli życia, ożywiamy jedynie ciało. Uzasadnieniem ratowania samego ciała pozostaje nadzieja, że w pewnym momencie uda się uratować w tym ciele też duszę.

„Po co uratowaliście moje ciało, gdy dusza pozostaje dla was obojętna?” – czy słowa te, kierowane do lekarzy, należą do rzadkości? Tym przecież różni się lekarz ratujący życie, a nie tylko biologiczną powłokę. Długo trzeba studiować i praktykować, aby umieć przywracać człowiekowi sprawność ciała. Natomiast nie tak wiele jest źródeł wiedzy, podręczników i katedr, z których można czerpać wiadomość o tym, jak przywracać wolę życia. Każdy lekarz cieszy się z sukcesu przywrócenia sprawności ciała temu, kto usiłował odebrać sobie życie. W jakie jednak wpada zakłopotanie, jaki przeżywać musi lęk, gdy przyjdzie mu spojrzeć w oczy ciągle przepełnione duchową śmiercią.

Każdy przypadek samobójstwa sam w sobie jest niepowtarzalny. Ta prawda dotyczy także chorób ciała, nie tylko *psyche*, a jednak usuwamy w nim skutki zakłóceń dzięki wiedzy nie jednostkowej, ale ogólnej – dzięki nauce.

W każdym niepowtarzalnym przypadku mamy też coś powtarzalnego i właśnie ten fakt skłania nas do refleksji nad tym, co we współczesnej nauce może być pomocne w procesie przywracania woli dalszego istnienia tym, którzy ciało swe próbowali życia pozbawić, a którym zostało ono uratowane. Jeśli przywracamy sprawność ciała bez zmiany warunków jego egzystencji, to czyż nie jest to zabieg jedynie techniczny, czyż nie jest to ratowanie życia tylko po to, aby skazać je na kolejne samobójstwo?

Jeśli pragniemy ratować życie ludzkie, najczęściej wystarczy umiejętność ratowania ciała. Jeśli jednak gotowi jesteśmy przywracać życie niedoszłemu samobójcy, to dodatkowo musimy zdobyć umiejętność przywracania obumarłej woli, chęci do ziemskiej egzystencji. Przywracanie życia to nie tylko wzmacnianie sprawności fizycznej organizmu, ale i zmniejszanie obciążeń, gdy te przekraczają jego siły.

Ambicją niniejszej pracy jest wniesienie chociażby najmniejszego wkładu w spełnienie tak pojmnowanego humanistycznego obowiązku ratowania tych, na których spadły ciężary nie do udźwignięcia.

Podstawową, pierwszą przesłanką suicydologicznego wnioskowania staje się twierdzenie, że samobójcą może stać się bez wyjątku każdy człowiek. Samobójcą staje się przecież ten, kto traci wolę życia, kto o życie przestaje dbać. Czyż tak trudno wyobrazić sobie zdarzenia pozbawiające życie wszelkiej wartości, czyniące zeń jedynie wartość ujemną,

przykrą, bolesną, samo tylko źródło cierpienia? Każda materia ma granice swego wyczerpania – o tym są przekonani wszyscy. Każdy też może wyobrazić sobie sytuacje coraz trudniejsze do przeżycia, do zniesienia, a więc i coraz mniej prawdopodobne, toteż nikt nie wierzy, że właśnie on sam może paść ofiarą tych zdarzeń. Wszyscy mogą zachorować na raka, stracić bliskich, tylko nie on. I jest to rozumowanie intuicyjnie w pełni racjonalne. W codziennym życiu za zdarzenia praktycznie pewne uważa się takie, których prawdopodobieństwo pojawienia się przekracza 0,95. Właśnie taki jest niejako biologicznie wyznaczony dla człowieka współczynnik ufności w przebieg zmian w otaczającym go świecie. Prawdopodobieństwo zachorowania nieuleczalnie jest nikłe, to samo dotyczy utraty najbliższych nam osób w wypadku i dlatego właśnie wykluczamy możliwość wystąpienia tak tragicznych dla nas zdarzeń.

Jednostkowy przypadek odebrania sobie życia jest zawsze tragedią największą, w swej masie zaś staje się tylko statystycznym wskaźnikiem, surowcem naukowej analizy, dowodem przyrodniczej prawidłowości. Ten sam los, który trafia bolesnymi doświadczeniami, niektórym spieszy w ostatniej chwili na ratunek i przywraca uchodzące życie. Nie przywraca jednak równocześnie dawnej odporności na ciosy.

Po sukcesie w ratowaniu ciała stajemy wobec problemu najtrudniejszego – ratowania chęci przystąpienia do dalszej gry, powtórnego udziału w życiu; w losowaniu stajemy wobec problemu ratowania gotowości do ryzyka kontynuowania życia, bo życie jest przecież nieustannym ryzykiem, zakładem z sobą samym i z najgroźniej pojmowaną naturą świata.

Na najbardziej fundamentalnym poziomie egzystencjalnym zwracamy uwagę na samobójstwo, ponieważ występuje ono jako fascynująca wewnętrzna potrzeba i jest niszcząca, nie do uniknięcia sprawą życia. Francuski powieściopisarz i filozof Albert Camus opisał dokładnie ten podstawowy aspekt samobójstw. Według niego to, czy człowiek może żyć lub dokonać wyboru, żeby żyć, stanowi poważny problem filozoficzny. Camus twierdzi, że człowiek wymyślił Boga, aby móc żyć i nie zabić siebie, i jedyne, co może zrobić, to pogodzić się ze śmiercią. „Samobójstwo – pisze Camus – przygotowuje się w ciszy serca, jako że jest to wielkie dzieło sztuki”¹.

Zygmunt Freud również widział pragnienia życia i śmierci nierozzerwalnie ze sobą związane. Twierdził, że życie jest zubożałe, przestaje być interesujące, gdy samo życie – najwyższa stawka w grze – nie jest zagrożone. Dość wcześnie Freud zaczął postrzegać agresję jako produkt frustracji impulsów seksualnych i zaczął właściwie wykazywać tendencje do utożsamiania całej energii życia z energią seksualną. Jednakże po rzezi, której był świadkiem w czasie pierwszej wojny światowej, uznał on, że istnieją dwa przeciwstawne instynkty: życie (*eros*) i śmierć (*tanatos*). Wszystkie instynkty dążą do zmniejszenia napięcia. Libido dąży do zmniejszenia napięcia seksualnego, natomiast instynkt śmierci dąży do wyeliminowania napięcia samego życia. Życie szuka spokoju śmierci, jak to Freud ujmuje, a uniwersalnym celem wszystkich substancji żywych jest „powrót do ciszy świata nieorganicznego”. Freud twierdził, że dużo zewnętrznej agresji wobec innych jest konieczne, aby uniknąć autodestrukcji. Opisując melancholię (depresję), Freud czuł, że ludzie nie znajdują dosyć energii, żeby się zabić, jeżeli nie zabiją najpierw zinternalizowanego obiektu, z którym wcześniej się identyfikowali, i nie obrócą tego wcześniejszego pragnienia śmierci przeciwko fragmentowi swojego własnego ego (rozdwojenie *ego*).

---

¹ A. Camus, *Mit Syzyfa*, Warszawa 1948.

Rozdział I

CELE I ZADANIA SUICYDOLOGII

Kreowanie nowej nauki, jaką jest niewątpliwie suicydologia, wymaga rozważań wstępnych dotyczących w szczególności dwóch ogólnych zagadnień, a mianowicie instytucjonalizacji i profesjonalizacji nauki oraz poznawczych i praktycznych zadań nauki.

1. Instytucjonalizacja i profesjonalizacja nauki

Naukę współczesną ukształtowały dwa procesy. Pierwszy z nich określa się mianem instytucjonalizacji, drugi zaś – profesjonalizacji badań związanej z ich uprzemysłowieniem. Konsekwencją tego drugiego właśnie procesu stała się zasadnicza zmiana miejsca i roli nauki w życiu społecznym, a także przemiany jej wewnętrznej struktury jako instytucji¹.

Przyjmuje się, że na instytucjonalizację jakiejś działalności, w której wyniku staje się ona instytucją czy systemem społecznym, składają się następujące czynniki:

Po pierwsze, uznanie przez społeczeństwo lub jakąś jego część, iż dana działalność spełnia ważną funkcję społeczną cenioną dla niej samej.

W przypadku badań naukowych oznacza to uznanie ich jako uprawnionej drogi dochodzenia do wiedzy, która – podobnie jak sztuka – przyczynia się do zrozumienia przez człowieka siebie samego i swego otoczenia, choć jest to droga zasadniczo odmienna od zdobywania jej czy to na mocy tradycji, autorytetu źródeł, przez spekulację filozoficzną, czy dzięki objawieniu. Oznacza to zarazem uznanie zwierzchniego autorytetu ludzi zajmujących się tą działalnością w orzekaniu, na czym ta swoista droga polega i jakie są jej wiarygodne osiągnięcia. Uznanie wiedzy zdobywanej w ten sposób jako powszechnie ważnej i cennej zasada się na koncepcji autonomii poznawczej podmiotu.

Po drugie, instytucjonalizacja jakiejś działalności wymaga ukształtowania się norm regulujących postępowanie ludzi zajmujących się nią, norm mających zapewniać realizację jej celów oraz autonomię wobec innych systemów społecznych.

---

¹ S. Amsterdamski, *Between History and Method*, Warsaw 1983, s. 4–8.

W przypadku badań naukowych wymaga to od ludzi, którzy je uprawiają, przestrzegania takich norm, jak:

- a) bezinteresowne poszukiwanie prawdy;
- b) podawanie do wiadomości publicznej własnych wyników zarówno w celu umożliwienia ich kontroli przez innych oraz krytyki, jak i wykorzystania ich w dalszych badaniach lub w celu ewentualnych zastosowań praktycznych; wiedza naukowa nie może podlegać tajemnicy ani licencjonowaniu czy patentowaniu, stanowić ma własność i dobro powszechne;
- c) uznanie, że wartość twierdzeń naukowych nie zależy od ich autorstwa; respektowanie tej normy czyniło możliwym kształtowanie się międzynarodowej wspólnoty uczonych, w której pozycja każdego zależy ma jedynie od jego, potwierdzonych przez kolegów, osiągnięć;
- d) sceptycyzm wobec wyników uzyskiwanych przez innych, to jest ponoszenie osobistej odpowiedzialności za wykorzystanie cudzych wyników oraz podawanie do wiadomości publicznej wszystkich zastrzeżeń krytycznych do prac cudzych.

Przestrzeganie bowiem tych norm stanowi warunek sprawnego funkcjonowania systemu niezależnie od tego, czy celem, któremu służą, jest maksymalnie szybki przyrost nowej wiedzy, czy służą one uzyskiwaniu w wyznaczony sposób pewnego szczególnego dobra, jakie jest w systemie wymieniane, a mianowicie społecznego uznania za uzyskane osiągnięcia. Tak czy inaczej interpretowane, normy te wyznaczają wewnętrzne stosunki współpracy i współzawodnictwa między uczestnikami systemu. Stanowią zarazem podstawę konstruowania idealnego wzorca osobowości uczonego jako człowieka, który przynajmniej w swej działalności intelektualnej nimi się bezwzględnie kieruje. Ogromna literatura popularyzująca naukę propaguje jednocześnie ten wzorzec osobowy uczonego.

Po trzecie wreszcie, instytucjonalizacja wymaga pewnego przynajmniej przystosowania się norm regulujących funkcjonowanie innych systemów społecznych do norm, którym podporządkowana jest dana działalność.

W przypadku badań naukowych wymaga to z kolei spełnienia poza systemem nauki takich warunków, jak wolność słowa, opinii, swoboda komunikowania się, oraz pewnego przynajmniej stopnia tolerancji w kwestiach religijnych, ideologicznych czy politycznych, a także podatności społeczeństwa na zmiany, jakie mogą dłań z wolności badań i ich zastosowań ewentualnie wynikać. Sprawne funkcjonowanie nauki jako instytucji społecznej wymaga więc nie tylko przestrzegania w społeczności uczonych wymienionych wyżej norm, lecz również takiej sytuacji wewnętrznej, w której wartości, jakie realizowane mają być dzięki ich przestrzeganiu, nie stoją w jawnej kolizji z wartościami, które realizować ma globalna struktura społeczna. W społeczeństwie, w którym wartości te nie byłyby akceptowane i skutecznie bronię przez nikogo poza społecznością uczonych, społeczność ta znajdowałaby się w permanentnym konflikcie z całym społeczeństwem i nie mogłaby istnieć, przynajmniej na dłuższą metę. Musiałaby bądź zniknąć, bądź – co bardziej prawdopodobne, zważywszy nasze współczesne doświadczenia – ulec w nim zasadniczym przeobrażeniom.

Wiele współczesnych objawów patologii życia naukowego jest właśnie rezultatem owego konfliktu między wartościami, których realizacja stanowi warunek funkcjonowania autonomicznej intelektualnie wspólnoty naukowej, a wartościami realizowanymi czy to przez globalną strukturę społeczną (w ustrojach totalitarnych), czy to przez poszczególne instytucje, od których nauka jest dziś w całym świecie zależna, nawet w systemach pluralistycznych.

Przez profesjonalizację nauki rozumie się procesy, w wyniku których prowadzenie badań przestaje być prywatną sprawą jednostki, a staje się tak czy inaczej sformalizowanym obowiązkiem zawodowym. W odróżnieniu od instytucjonalizacji profesjonalizacja nie może się dokonywać bez istnienia odpowiednich organizacji, których celem jest prowadzenie badań i które gotowe są zatem dostarczać niezbędnych do tego środków. Tak rozumiana profesjonalizacja obejmowała początkowo tylko nauki przyrodnicze i techniczne, by w wieku XX ogarnąć również dyscypliny humanistyczne i społeczne. Można powiedzieć, że tym, co różni naukę współczesną od działalności naukowej w XVIII i XIX w., jest to, iż stała się ona działalnością nie tylko zinstytucjonalizowaną, ale i sprofesjonalizowaną (ze wszystkimi tego faktu konsekwencjami).

Profesjonalizacja badań naukowych stała się wszakże możliwa wówczas, gdy wskutek rozwoju wiedzy, z jednej strony, i wskutek przemiany struktury społecznej, z drugiej – pojawiło się zewnętrzne wobec społeczności uczonych zapotrzebowanie na wyniki pracy uczonych. Byłaby ona jednak niemożliwa, gdyby sam rozwój nauki jako instytucji społecznej nie zrodził okoliczności sprzyjających, a może nawet zmuszających do porzucenia osiemnastowiecznego wzorca uczonego amatora i do kształtowania się zawodowych karier badaczy.

Początki tego procesu, który w naszych czasach zmienił zasadniczo oblicze nauki jako instytucji społecznej, śledzić można już w ostatnich dekadach XIX stulecia w najbardziej rozwiniętych krajach europejskich i w Stanach Zjednoczonych. Po pierwszej i po drugiej wojnie światowej proces ten nabrał zasięgu światowego i tempo jego niepomiernie wzrosło. Kraje i narody, które wciągnięte zostały w orbitę kultury naukowej w ostatnim stuleciu, a dotyczy to niemal całej Azji, Afryki i Ameryki Południowej, zapoznawały się z nią już w jej sprofesjonalizowanej postaci, z właściwymi jej kryteriami racjonalizacji.

Rozwój wiedzy, jej specjalizacja, powstawanie nowych dyscyplin zmuszają do tworzenia grup badawczych składających się przeważnie z mistrza i uczniów czy też współpracowników zajmujących się tą samą lub pokrewną tematyką. Tego rodzaju współpraca staje się zarazem coraz bardziej nieodzownym warunkiem przygotowania młodego człowieka do samodzielnego prowadzenia badań, do czego same studia uniwersyteckie przeważnie już nie wystarczają. Ukształtowanie się takich grup i ośrodków w uniwersytetach jest jednak możliwe tylko wówczas, gdy łączą one w jakiś sposób kształcenie, do którego są przede wszystkim powołane, z badaniami, które wciąż nie należą w nich do formalnych obowiązków; gdy wdrażają część swych słuchaczy do pracy badawczej i gdy jedną z możliwości, jakie im oferują, jest zawodowa kariera badacza (oczywiście przy założeniu, że kariera taka jest z jakichś względów dla nich atrakcyjna). W odróżnieniu od sytuacji w XVIII w., w drugiej połowie XIX stulecia kariera naukowa bez tego rodzaju inicjacji stawała się coraz mniej prawdopodobna.

Zgodnie z osiemnastowiecznym wzorcem nadal zakładano, że uczone jest amatorem i pracuje indywidualnie, opłacany jest za swe funkcje nauczycielskie, a nie badawcze, że badania naukowe stanowią powołanie duchowe. Jednocześnie jednak przyjęto zasadę, że powołanie na katedrę uniwersytecką ma być wyrazem uznania za niezwykle osiągnięcia badawcze, nie zaś tylko stwierdzeniem kompetencji do przekazywania nagromadzonej przez innych wiedzy.

Jednocześnie przy coraz większej liczbie katedr powoływano laboratoria badawcze i instytuty. Profesor, spełniając swe funkcje nauczycielskie na katedrze, kierował zarazem badaniami w instytucie. Te właśnie instytuty stały się miejscem wdrażania do kariery ba-

dawczej i one odróżniały niemiecki system od angielskiego czy francuskiego, które dotąd instytucji takich nie wykształciły.

W rezultacie funkcjonowania tego systemu (np. w Niemczech) przez kilkadziesiąt lat – około roku 1900 nie było na świecie żadnego wybitnego fizjologa, który nie przeszedłby przez laboratorium Carla Ludwiga w Lipsku, albo psychologa, który nie kształciłby się u Wilhelma Wundta, również w Lipsku. Jeszcze większą zapewne rolę odegrały uniwersyteckie instytuty chemiczne założone przez Liebiga, Wöhlera, Berzeliusa, Müllera, Ostwalda i innych. Analogicznie działo się w fizyce teoretycznej i doświadczalnej. Z czasem podobną funkcję w naukach społecznych zaczęły spełniać seminaria uniwersyteckie².

Toteż kiedy w latach osiemdziesiątych XIX w. zaczęło pojawiać się zewnętrzne zapotrzebowanie na uczonych, nauka niemiecka mogła mu z łatwością sprostać, tym bardziej że w katedrach i w instytutach badawczych na uniwersytetach robiło się już „ciasno”, a tym samym zaczęły dojrzywać konflikty między uprzywilejowaną grupą profesorów zwyczajnych a docentami i profesorami nadzwyczajnymi, którzy nie cieszyli się tymi samymi uprawnieniami co tamci. O konfliktach tych świadczyć może chociażby fakt, że w 1909 r. powstało Vereinigung der Ausserordentlichen Professoren, a w 1910 r. – Verband der Deutscher PrivatDozenten. W 1912 r. obydwie te stowarzyszenia, mające w gruncie rzeczy charakter związku zawodowego, połączyły się w organizację o wiele mówiącej nazwie: Kartell der deutscher Nichtordinarien. Trudno chyba o bardziej dobitne potwierdzenie faktu, iż praca naukowa stawała się zawodem.

W połowie lat siedemdziesiątych XIX w. wybitny uczony amerykański S. Newcomb pisał: „W Niemczech siedliskiem działalności badawczej są uniwersytety, w Anglii i we Francji – towarzystwa naukowe. [...] Kiedy przypatrujemy się uniwersytetom niemieckim i porównujemy je z naszymi, jednym z najbardziej uderzających kontrastów jest to, że podczas gdy u nas o renomie profesora decyduje uniwersytet, to tam o randze uniwersytetu decydują jego profesorowie. Studenci zjeżdżają z całego świata do Berlina nie dlatego, że jest to stary uniwersytet, lecz po to, by słuchać Helmholtza i Virchowa. U nas do Harvardu i Yale studentów nie przyciągają nazwiska profesorów, ale renoma uczelni. [...] Nawet w Harvardzie i Yale od profesorów nie oczekuje się, by byli oryginalnymi badaczami, lecz tylko, by posiadali wiedzę nagromadzoną przez innych. Jeśli u nas ktoś poświęci się oryginalnym badaniom i osiągnie w nich wyniki, to uzyska może światową reputację, ale nie przyniesie mu to ani jednego dolara i nie przysporzy ani jednego słuchacza więcej”³.

Istotnie, do połowy XIX w. zadaniem amerykańskich uczelni było dawanie młodzieży ogólnego wykształcenia na poziomie wyższym, uniwersytet zaś jako społeczność badaczy był czymś w Ameryce nieznanym. Pojawił się dopiero w wyniku reform drugiej połowy XIX w., przeprowadzonych pod wpływem kontaktów z uczelniami europejskimi, głównie niemieckimi. Rezultatem tych reform było powstanie *graduate schools* (pierwsza powstała w uniwersytecie Harvarda w 1873 r.), które wdrażać miały właśnie do pracy naukowej.

Przykład niemiecki przejmowany był również na rozmaite sposoby przez inne kraje. We Francji, na przykład, wpływowa politycznie grupa uczonych z chemikiem Berthelotem i historykiem Lavissem próbowała w latach osiemdziesiątych XIX w. zreformować

---

² J. Ben-David, *The Scientists' Role in Society*, Princeton 1971, s. 5.

³ S. Newcomb, *Exact Sciences in America [w:] Science in America. Historical Selection*, New York 1971, s. 204–205.

francuskie fakultety na wzór niemiecki. Struktura organizacyjna, którą te reformy wprowadziły, przetrwała w zasadzie bez większych zmian aż do 1968 r.

Profesjonalizacja badań zmieniła w znacznym stopniu adresata twórczości naukowej. Dotychczas byli nim wyłącznie, przynajmniej intencjonalnie, inni uczeni, czyli potencjalni nadawcy analogicznych komunikatów. Uczony pracował przede wszystkim dla innych uczonych i jako badacz (inaczej niż jako nauczyciel czy popularyzator wiedzy) z nimi się wyłącznie komunikował. Tylko ich ocena uzyskanych przez niego wyników mogła być dla niego ważna, gdyż tylko oni byli szafarzami społecznego uznania, o które mógł zabiegać. Niczego pod tym względem nie zmieniało jego ewentualne przekonanie, że wiedza, której dostarcza, może być cenna również poza kręgiem badaczy. Brak instytucjonalnych powiązań nauki z innymi systemami społecznymi pozwalała mu żywić przekonanie, iż dostarcza on wyłącznie bezinteresownych informacji o świecie, które mogą być ewentualnie praktycznie wykorzystane, ale których wartość nie na tym przede wszystkim polega. Jednym słowem, uczony mógł wierzyć, że jest heroldem czystej prawdy.

Z chwilą natomiast, gdy prowadzenie badań staje się zawodowym obowiązkiem wobec instytucji, która za nie płaci uczonemu i inwestuje w jego badania, sytuacja jego ulega zasadniczej zmianie. Staje się on bądź urzędnikiem pracującym pod kontrolą zwierzchników, bądź chałupnikiem żyjącym z wykonywania zamówień instytucji prowadzących badania, bądź wreszcie menedżerem, który je organizuje, przy czym role te nie muszą się wzajemnie wykluczać⁴.

Jako badacz zabiega on, oczywiście, nadal o uznanie społeczności kolegów po fachu, ale nawet w najlepszym przypadku jej oceny nie są już dla niego jedynym układem odniesienia. Co więcej, standardy tych ocen i ich hierarchia wewnątrz społeczności naukowej również ulegają zmianom. Prawda bowiem przestaje być dla wszystkich wartością samą w sobie, wiedzę prawdziwą ceni się przede wszystkim za jej użyteczność, użyteczność zaś, w odróżnieniu od prawdy, jest wartością stopniowalną i relatywną względem odbiorcy oraz względem sytuacji.

Odbiorcą natomiast jest instytucja zatrudniająca uczonego i finansująca badania. I nawet jeśli nie jest tak, by wartości te były ze sobą z reguły sprzeczne, nawet jeśli sądzi się, że wiedzą użyteczną może być jedynie wiedza prawdziwa, a więc jeśli pominąć drastyczne przykłady, kiedy za użyteczne uchodzą fałsz czy kłamstwo i gdy twórczość naukowa podporządkowana zostaje wąskim pragmatycznym interesom politycznym czy ideologicznym – to w określonej sytuacji i dla określonego odbiorcy nie każda wiedza prawdziwa jest zawsze jednakowo użyteczna.

Ten zaś fakt, że nie wszelka wiedza prawdziwa jest jednakowo użyteczna, sprawia, iż działalność badawcza w nauce sprofesjonalizowanej staje się przedmiotem planowania i „polityki naukowej”, a kto sądzi, że dobrze jest wiedzieć, nawet jeśli z poznania nie płyną żadne inne satysfakcje poza dochodzeniem prawdy, znajduje się w coraz trudniejszej sytuacji. Jest tak, albowiem nauka przestaje być traktowana wyłącznie jako dostarczycielka bezinteresownych informacji, a staje się producentem recept na manipulowanie przedmiotami, symbolami i ludźmi. Ta jej cecha staje się w gruncie rzeczy jej wyróżnikiem spośród innych sfer działalności poznawczej, wyróżnikiem, jak się zdaje, o wiele bardziej adekwatnym niż wszelkie metodologiczne kryteria demarkacji.

Omówione procesy powodują, że o ile poprzednio wybór tematu podyktowany był wyłącznie lub przede wszystkim zainteresowaniami badacza, a on sam pozostawał dys-

---

⁴ J. Ravetz, *Scientific Knowledge and its Social Problems*, Oxford 1971, s. 15.

Suicydologia to interdyscyplinarna nauka o człowieku, ściśle powiązana z psychologią, pedagogiką, socjologią oraz innymi naukami humanistycznymi, społecznymi i przyrodniczymi, która opisuje zjawisko samobójstwa na podstawie analizy obiektywnych danych. Rocznie na świecie w wyniku samobójstwa umiera około miliona osób, a podejmowanych jest około 10 mln prób samobójczych. Zjawisko o takiej skali trzeba dobrze poznać, aby z nim skutecznie walczyć.

Niniejsza książka wnosi wkład w spełnianie obowiązku ratowania tych, którzy stracili wolę życia, poprzez:

- analizę etiologii zachowań suicydalnych,
- przedstawienie systemów zapobiegania zamachom samobójczym na świecie,
- przedstawienie programów pomocy osobom po usiłowaniu samobójstwa,
- omówienie kryminalistycznej problematyki suicydologii.

Brunon Hołyst – profesor zwyczajny doktor habilitowany, *doctor honoris causa* Uniwersytetu w Białymstoku w 2011 roku i Nasarawa State University w Keffi, Nigeria, w 2023 roku. Uniwersytet w Keffi powołał autora na profesora honorowego i utworzył Instytut Studiów Europejskich jego imienia. Jest także konsultantem Wyższej Szkoły Kształcenia Zawodowego we Wrocławiu. Specjalista w dziedzinach kryminalistyki, kryminologii i wiktymologii; profesor menedżerskiej Akademii Nauk Stosowanych w Warszawie i Uniwersytetu w Siedlcach, profesor honorowy Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. Inicjator i założyciel Polskiego Towarzystwa Kryminalistycznego, Prezes Honorowy Polskiego Towarzystwa Higieny Psychiczej, Prezes Polskiego Towarzystwa Suicydologicznego. Członek wielu zagranicznych komitetów naukowych. W wielu krajach jako *visiting professor* prowadził wykłady z zakresu suicydologii, wiktymologii i kryminologii. Autor ponad 1250 publikacji, w tym 80 książek i podręczników akademickich; jego książki ukazały się w Stanach Zjednoczonych, Kanadzie, Wielkiej Brytanii, Japonii, Chinach, Niemczech, Ukrainie, Rosji oraz Nigerii.

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA: +48 801 044 545
ZAMOWIENIA@WOLTERSKLUWER.PL
WWW.PROFINFO.PL

Kup e-book i czytaj
w aplikacji Smarteca

CENA 299 ZŁ (W TYM 5% VAT)